

PROTOKOLL
vid tillståndsprövning
DAG FÖR BESLUT
2024-02-13
Stockholm

Aktbilaga 6
Mål nr Ö 885-24

JUSTITIERÅD

Gudmund Toijer, Svante O. Johansson, Stefan Reimer (referent), Johan Danelius och Margareta Brattström

JUSTITIESEKRETERARE (PROTOKOLLFÖRARE)

Sophie Welander

PARTER

Klagande

MG

Ombud och offentlig försvarare: Advokat MS

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Häktning

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges beslut 2024-02-01 i mål Ö 1582-24

Målet föredras.

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd med utgångspunkt i hovrättens bedömning att MG är på sannolika skäl misstänkt för de brott som hovrätten har angett i sitt beslut.

Högsta domstolen häver hovrättens beslut om häktning.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

MG har yrkat att Högsta domstolen ska häva hovrättens beslut om häktning.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

SKÄL**Bakgrund**

1. Tingsrätten häktade MG den 26 januari 2024 som på sannolika skäl misstänkt för tre fall av stöld och angav som särskilda häktningsgrunder flyktfara och recidivfara.

2. Enligt ett straffidsbeslut började MG samma dag verkställa en tidigare dom där han dömts till en månads fängelse. Frigivning kommer enligt straffidsbeslutet att ske den 24 februari 2024.
3. Åklagaren yrkade vid en häktningsförhandling den 29 januari 2024 att tingsrätten skulle häva häktningsbeslutet och i stället besluta att MG omedelbart ska träda i häkte den dag han friges från det fängelsestraff som han verkställer (s.k. villkorad häktning). MG bestred åklagarens yrkande om villkorad häktning.
4. Tingsrätten hävde häktningsbeslutet men avslog åklagarens yrkande om villkorad häktning. Enligt tingsrätten finns det inte lagstöd för att besluta om villkorad häktning före åtal och ett sådant beslut kan därigenom strida mot legalitetsprincipen.
5. Hovrätten – som funnit att MG är på sannolika skäl misstänkt för stöld vid tre tillfällen – har ansett att legalitetsprincipen inte i det här fallet hindrar en villkorad häktning innan åtal har väckts och beslutat att han omedelbart ska träda i häkte, när han friges från det fängelsestraff som han verkställer. Hovrätten har också bestämt att åtal ska väckas senast den 14 februari 2024.

Prövningstillstånd och prejudikatfrågan

6. Det finns skäl att meddela prövningstillstånd i Högsta domstolen med utgångspunkt i hovrättens bedömning att MG är på sannolika skäl misstänkt för de brott som hovrätten har angett i sitt beslut.
7. Den fråga som särskilt aktualiseras i målet är om det är möjligt att besluta om villkorad häktning innan åtal har väckts.

Tvångsmedel och rättighetsskyddet

8. Häktning och andra tvångsmedel förutsätter att det finns stöd i lag (se 2 kap. 8 och 20 §§ regeringsformen, jfr även artikel 5 i Europakonventionen). Av legalitetsprincipen följer att bestämmelser om tvångsmedel ska tolkas enligt sin ordalydelse. När det gäller bestämmelser som inskränker eller begränsar den enskildes rättighetsskydd enligt grundlagen finns det särskild anledning till restriktivitet vid tolkningen. (Jfr bl.a. ”Handlingen hos advokaten” NJA 1977 s. 403, ”Kroppsbesiktning och ålder” NJA 2016 s. 1165 p. 5 och ”Salivprovet” NJA 2021 s. 368 p. 24 samt *Baranowski v. Poland*, no. 28358/95, ECHR 2000-III och *Laumont v. France*, no. 43626/98, ECHR 2001-XI.)

Häktning

Allmänt

9. Allmänna bestämmelser om häktning finns i 24 kap. rättegångsbalken. Enligt 1 § första stycket får den som är på sannolika skäl misstänkt för ett brott, för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller däröver, häktas, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han eller hon avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff (flyktfara), genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning (kollusionsfara) eller fortsätter sin brottsliga verksamhet (recidivfara). Häktning får endast ske om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (tredje stycket).

10. När rätten beslutar om häktning ska, om åtal inte redan har väckts, rätten bestämma när åtal ska väckas; tiden får inte bestämmas längre än vad

som är oundgängligen nödvändigt (se 24 kap. 18 § första stycket). Ett beslut om häktning gäller omedelbart (se 30 kap. 12 § första stycket 3).

Villkorad häktning

11. Det finns inga bestämmelser i rättegångsbalken som uttryckligen ger stöd för att ett häktningsbeslut kan villkoras på så sätt att det gäller först om den häktade friges från en pågående verkställighet av ett tidigare ådömt straff.

12. Ett skäl som talar mot en villkorad häktning är att ett häktningsbeslut, som utgångspunkt, ska grundas på de omständigheter som föreligger vid själva beslutstillfället. Ett beslut om villkorad häktning innebär i realiteten att häktningsbeslutet inte träder i kraft förrän vid en senare tidpunkt, när villkoret är uppfyllt, och att den misstänkte vid denna tidpunkt omedelbart träder i häkte utan att ha fått möjlighet att dessförinnan framföra synpunkter på häktningsfrågan utifrån hur situationen då ser ut. Häktningen verkställs också utan att rätten har prövat om det fortfarande finns behov av och förutsättningar för häktning.

13. I rättspraxis har det ändå sedan länge godtagits att villkorad häktning får ske i samband med eller efter en dom (se ”Svartlösadomen” NJA 1976 s. 522 och ”La Reine-häktningen” NJA 1993 s. 161, jfr *Laumont v. France*). Däremot finns det inte någon entydig rättspraxis om det rättsliga utrymmet för att villkora en häktning när åtal inte har väckts och en förundersökning fortfarande pågår. Frågan är om det finns skäl att utsträcka den möjlighet till villkorad häktning som har utvecklats i rättspraxis till att omfatta också den situationen.

14. Det kan då konstateras att det i aktuella avseenden finns väsentliga skillnader mellan sådana situationer där Högsta domstolen har godtagit en

villkorad häktning och den situationen att åtal ännu inte har väckts. I den senare situationen är det endast åklagaren som kan begära en person häktad och det kan ske när som helst under förundersökningen.

15. Innan åtal har väckts innebär ett beslut om häktning att rätten får ett ansvar för att bevaka att förundersökningen bedrivs skyndsamt så att ett frihetsberövande inte pågår längre än nödvändigt. Det sker främst genom att rätten bestämmer tid för när åtal ska väckas och kontinuerligt håller omhäktningförhandling (se 24 kap. 18 § andra och tredje styckena). Systemet med prövning av en begäran om förlängd tid för att väcka åtal och med förhandling när en omhäktning aktualiseras är svårt att förena med ett beslut om villkorad häktning, eftersom det inte verkställs förrän frigivning sker.

16. En villkorad häktning före åtal kan inte jämföras med det förfarande som tillämpas när en person som inte varit närvarande vid rätten häktas (utevarohäktning). Utevarohäktning är ett förfarande som tillämpas undantagsvis när den som begärs häktad inte närvarat vid rätten och därmed inte har lagt fram sina synpunkter på häktningsfrågan. Det finns då ett behov av att när häktningsbeslutet verkställs hålla en ny häktningsförhandling för att den misstänkte ska få möjlighet att komma till tals och för att rätten ska kunna ta ställning till om det fortfarande finns ett behov av att den misstänkte ska vara häktad. Förfarandet vid utevarohäktning har ett särskilt och uttryckligt lagstöd (se 24 kap. 17 § tredje och fjärde styckena).

17. Sammanfattningsvis framstår skälen för en villkorad häktning innan åtal har väckts som svaga. Med hänsyn härtill och med beaktande av den restriktivitet som bör prägla tolkningen och tillämpningen av bestämmelser om tvångsmedel talar övervägande skäl mot att villkorad häktning får beslutas i den situationen (jfr p. 8).

Bedömningen i detta fall

18. MG har villkorligt häktats innan åtal har väckts. Med hänsyn till det anförda ska häktningsbeslutet hävas.

Sophie Welander

Föredraget 2024-02-13

Lämnat för expediering 2024-02-13

Gudmund Toijer